

**Yazar Bilgileri
Author(s)**

**Doktora
Büşra Göksüçukur**
Necmettin Erbakan Üniversitesi,
Sosyoloji Bölümü,
goksucukur.busra64@gmail.com,
ORCID: 0000-0002-1308-1386

Künye Bilgisi

Berger, P.L. & Kellner, H. (2021). *Sosyolojiyi Yeniden Yorumlamak Yöntem ve Meslek Üzerine Bir Deneme*, Çev. A. Erkan Koca, Ankara: Atıf Yayınları

Imprint Information

Berger, P.L. & Kellner, H. (2021). *Sosyolojiyi Yeniden Yorumlamak Yöntem ve Meslek Üzerine Bir Deneme*, Trns. A. Erkan Koca, Ankara: Atıf Publicaton.

**Makale Tarihleri
History of Article**

Geliş Tarihi /Received
28.10.2023

Kabul Tarihi /Accepted
27.12.2023

Anahtar Kelimeler / Keywords

Sosyoloji / Sociology
Motodoloji / Methodology
Meslek / Profession
Sosyal Bilim / Social Science
Kitap İncelemesi / Book Review

86

Teşekkür, Çıkar Çatışması ve Katkı Oranı Beyanı

Statement of Acknowledgment, Conflict of Interest and Contribution Rate

- Çalışmada çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Atıf / Citation

Göksüçukur, B. (2023). Sosyolojiyi Yeniden Yorumlamak: Yöntem ve Meslek Üzerine Bir Deneme. *Olgu Sosyoloji Dergisi*, 2(2), pp.86-89.

Değerlendirme

'Sosyoloji nedir?' sorusu ile başlayan, uzun ve çetrefilli bir yol olan 'sosyolog' olma serüveni, şüphesiz ki zor bir süreçtir. Zira toplumun sosyolojiyi ve hatta sosyoloğu değerlendirme biçimi ve alana dair iş imkanlarının sınırları, süreci etkileyen temel hususlardandır. Mevcut olanın yeniden düşünülmesini sağlayan, konuya dair derinlikli bir araştırma ve anlama çabası yürüten sosyolog için eleştirel, cesur ve sorgulayıcı nitelikte bir tavır sahibi olmak oldukça önemlidir. Sosyoloğun bu tutumu neticesinde, belki de sosyolojinin 'ne işe yaradığına' dair olan sorgulamaların netlik kazanması imkan dahilindedir. Bu temel görüşlerle okura ulaşan Peter L. Berger ve Hansfried Kellner için mevcut çalışmada, sosyologların ne yaptıklarına ek olarak ne yapmaları gerektiğine dair fikirler de verilmiştir.

Berger ve Kellner, 2021 yılında ilk Türkçe baskısı yapılan ve Atıf Yayınları tarafından Erkan Koca çevirisi ile yayınlanan bu eserde, yukarıda bahsi geçen konulara ışık tutulması amaçlanmıştır. Önsözde belirttikleri üzere yazarlar, üretilen eserde sosyolojiyi hem yöntem hem de meslek alanı bakımından açık ve net bir biçimde yeniden ele almayı hedeflemektedir.

Bir Görme Biçimi Olan Sosyoloji başlıklı birinci bölümde, sosyolojinin ve bir meslek olarak sosyolog olmanın varlığına dair karşılaşılan mevcut problemler ele alınmıştır. Buradaki problemin niteliği, iş imkanlarının ve maddi kazanç elde etme kaygısının yanı sıra sosyolojiye ve sosyoloğa dair olan belirsiz ve kafa karıştırıcı nitelikteki izlenimlerdir. Halbuki sosyoloji geçmişte ve bugünde nasıl toplumsala dair önemli bir yaklaşım getirdiyse, gelecekte de bu yaklaşımını sürdürmeye devam edecektir. Dolayısıyla sosyolojinin ne olduğuna ve ne yapabileceğine dair yöneltilen soruların netlik kazanması gerekmektedir. Yazarlar sosyolojiyi, konusunu bulduğu andan itibaren bir görme biçimi olarak tasvir etmekte ve sosyoloğu da bu görme biçimine hakim olarak, açık olanın yanı sıra görünmeyeni de ele alan 'put kırıcı' bir tavra sahip olan bireyler, şeklinde düşünmektedir. Sosyolog kendine has görme biçimi sayesinde sosyal gerçeklikleri altüst eden bir karaktere sahiptir. Özellikle Avrupa kapitalizmi ve Sanayi Devrimi'nin yıkıcı etkisiyle oluşan Batı rasyonalitesi ışığında sosyolojik perspektifin ortaya çıktığı düşüncesini savunan yazarlara göre, sosyolojinin irdeleyici niteliği ile Aydınlanma idealinin sosyal düzen betimlemesi arasında güçlü bir bağlantı vardır. Bu nitelik modernleşme ve sekülerleşme bağlamında hız kazanarak daha acil bir hale gelir. Nihai olarak, tıpkı diğer sosyal bilimler ve 17. yüzyıl düşüncelerinin olduğu gibi sosyolojinin de Batı kaynaklı geniş bir hareketin parçası olduğu ifade edilmiştir. Burada dikkat çeken husus, birinci bölümde varlık gösteren ve diğer bölümlerde de defaten tekrar edilen, sosyolojinin Batı'ya ait olduğu görüşüdür. Şüphesiz ki sosyolojinin bir bilim olarak doğuşunu etkileyen gelişmeler içinde Aydınlanma düşüncesi, Fransız Devrimi ve Endüstri Devrimi yer almaktadır. Bir süreç olarak değerlendirilen bilimsel devrim, modern bilimin temellerinin atıldığı bir dönemdir ve yaklaşık 1500-1700'lü yıllara tekabül etmektedir. 1600'lerin sonunda başlayan ve 1789 Fransız Devrimi ile zirve noktasına ulaşan Aydınlanma dönemi sürecinde ise bilimsel, felsefi, siyasal ve sosyal alandaki düşüncelerin üretiminin ön planda olduğu görülmektedir. Ancak konuya ilişkin bu keskin ve net tavrın bilimsel tarafsızlık ilkesini zedelediği düşünülmektedir. Zira o dönem için bilim olarak adlandırılmasa da toplum hakkındaki özgün düşünme yöntemiyle İbn-i Haldun'un fikirleri de oldukça dikkat çekicidir. Yaşamı boyunca Fas, Cezayir, İspanya gibi farklı devletlerde görev alan İbn-i Haldun, insan eğilimlerini gelenekler ile ilişkilendirmiş ve toplumsal farklılıkları coğrafi ve ekonomik değişimler çerçevesinde ele almıştır. 1374 yılında ise önemli eseri olarak kabul edilen Mukaddime'yi tamamlamıştır. Dolayısıyla sosyolojiyi sadece Batı ile birlikte ele almak ve diğer sosyolojik çalışmalarını görmezden gelmek, alana dair bakış açımızı taraflı olmaya yönlendirmektedir.

Birinci bölümün devamında ise, modernleşme süreci ve modern dünya ile ilgili temel sorular ele alınmıştır: 'Nasıl oluştu?', 'Onu farklı kılan nedir?', 'Sonucunda ne olacaktır?' gibi. Tüm bu sorulara Weberci perspektif ile cevap vermeye çalışılmıştır. Çünkü yazarlara göre Weber, sosyolojik görme biçiminin ne olduğunu daha net bir şekilde ifade etmektedir. Asıl olarak Weber, bilimsel rasyonellikle ilgilense de onun yorumlama ediminin, insan eylemlerinin açıklanmasında etkili olduğu savunulmaktadır. Durkheim'ın perspektifi, pozitivist paradigmayla paralel oluşu ve işlevselci geleneklere sahip olması yönüyle eleştirilmiştir. Marksizm ise, ütopyacılık olarak ifade edilen, toplumun tarih felsefesi perspektifinden ele alınması yönüyle eleştirel bir dille yorumlanmıştır. Salt pozitivizmin yahut ütopyacılığın sosyolojik tahayyül için yetersiz olduğu belirtilmiştir. Nitekim sosyolog, sadece belirli zihin kalıplarına sıkışmak yerine, olan ile olması gereken arasındaki gerilimi görebilen, anlayan ve açıklayan bir niteliğe sahip olmalıdır.

Eserin Yorumlama Eylemi başlıklı ikinci bölümünde, kavramın sosyolojik bakış açısındaki yeri çeşitli örneklemelerle açıklanmıştır. Alfred Schutz'un perspektifine atıf yapılarak bireyin yaşam pratiği içindeki ulaşılabilir sınırlar ile ulaşılabilir sınırlar içinde olmayan farklı toplumsal bağlamlarla olan süreçlerine vurgu yapılmıştır. Şüphesiz ki aşına olunan durumların yorumlanabilme düzeyi daha kolaydır. Ancak bize yabancı olan yaşam deneyimlerine karşı, farklı bir anlamlandırma ve yorumlama çabası ortaya çıkar. Birey karşılaştığı yeni durum için zihinsel haritasını genişletmek ve olayı yorumlamak için bir yol çizmek durumunda kalır. Yorumlama becerisine sahip bir sosyoloğun olaylara karşı yaklaşımı eserde şu şekilde ifade edilmiştir; öncelikle sosyolog konu ne olursa olsun, ilgisini çeksün yahut çekmesin, her zaman konuyu araştırma meylı içindedir. Edindiği bilgileri kendi tecrübeleri ile karşılaştırıp konuya dair belirli bir yorum geliştirdikten sonra oluşturduğu değerlendirmeleri sosyolojik teori ve bilgilerle harmanlar. Araştırmalarına sosyoloji kuramlarını dahil etmesi, çalışmalarını daha sistematik bir hale getirir. Hatta bu çalışma yöntemi sayesinde belki de konuya dair açıklanamayan hususlara da bir netlik kazandırılır.

İkinci bölümde ayrıca 'Kavramsallaştırma Meselesi' başlıklı bir değerlendirme yapılmıştır. Bilimin ham gerçeklikten uzak olduğu; sadece özel kavramsal çerçeveler içerisindeki gerçekliklerle ilgilendiğine değinilmiştir. Yani A olayı, ona katılan herkesin zihninde oluşturulur ve bu oluşturma kavramsal bir çerçeve ile sınırlandırılmaz. Tüm insani durumların kendi özelindeki anlamlar farklıdır ve sosyolojik yorumlama, bu anlamları ortaya çıkarır ve hatta onları bir diğer anlam sistemleri ile ilişkilendirir, şeklinde bir açıklama ile kavramsallaştırma meselesine netlik kazandırılmaya çalışılmıştır. Bölümde ele alınan bir diğer konu ise 'Delillendirme Meselesi' dir. Eserde sosyolojik manadaki delillerin anlam üzerinden var edildiği ifade edilmiştir. Gözlemci, yapacağı ikinci insanın, ilkiyle yani olağan hali ile ilişkili olması gerektiğinin farkında olmak durumundadır. Yapılan değerlendirmeler, kendine özgü bir bilgi türüdür, sokaktaki bilgi referanslarından farklılaşması söz konusudur. Ve sosyolojik bulgular doğrudan normatif bir yargı niteliği taşımaz yani sosyoloji toplum mühendisliği yapma niyetinden ziyade ilgilendiği konu hususunda taraf ve değerlerden arınmış incelikli farkındalıklar yaratma niteliğine sahiptir.

Eserin Sosyolojik Yorumlama ve Görelilik Problemi adlı üçüncü bölümünde, görelilik kavramının kısa bir tasvirini yapılmış ve devamında sosyolojinin aslında göreliliğin bir ürünü, dışı vurumu olduğu ifade edilmiştir. Eserde, görelilik probleminin zuhur ettiği alan olarak ise bilgi sosyolojisine işaret edilmiştir. Çünkü bilgi sosyolojisi, bilince ve kurumsallaşmış yapılara dair uygunluk örgülerini ele alır. Ancak konuya dair şunu belirtmemizde fayda vardır ki, bütün sosyolojik yorumlamaların bilgi sosyolojisinin araçlarıyla yapılabileceği yanılığın düşülmemelidir. Zira tek başına bilgi sosyolojisi, ilgili kavramsal çerçevenin açıklanmasında yeterli gelmeyecektir.

Üçüncü bölümün devamında eser, sosyolojinin etik ve din ile olan ilişkisini irdelemiştir. Sosyoloji ile etik ilişkisine dair, aynı olguları ele almaları ve sosyolojinin etiğe etki etmesi bir yana entelektüel biçimsel analiz farklılıklarına sahip oldukları açıklaması yapılmıştır. Esere göre, sosyoloji etik için kullanışlıdır çünkü onu bulunduğu yere karşı zamanda ve mekanda duyarlı hale getirir. Sosyoloji sorumluluk etiği ile de iç içedir. Zira istenen yahut istenmeyen insan eylemlerinin sonuçlarına dair farkındalığı artırır. Eser nezdinde, dini sistemler sosyal bir inşa olarak kabul edildiğinden, dini bir hakikat arayışının olabirliği sorgulanmıştır. Sosyolojinin dini bakımdan agnostik olması gerektiği de eklenmiştir. Örnek olarak İslam sosyolojisi verilmiş ve Müslüman olmanın, sosyolojik analize karşı koyan bir tavır gerektirdiği belirtilmiştir. Ancak burada bizi düşündüren husus şudur ki, eserin başından beri yapılan, sosyoloğun yorum tavrının kendi değer ve kültür yargılarından bağımsız olarak gelişmesi yönündeki açıklamalar ile sosyoloji ve din ilişkisi başlığı altındaki ifadelerin tezatlık içermesidir. Zira görece sosyolojinin agnostik olması gerektiği iddiası bile kendi içinde tarafsızlık ilkesini zedelemektedir.

Eserin Sosyolojik Yorumlama ve Özgürlük Problemi başlıklı dördüncü bölümünde, sosyoloji ile özgürlük arasında bir ilişkinin var olup olmadığı tartışılmıştır. Bölümde önce birey ve özgürlük ilişkisi, sonrasında ise sosyoloji ve özgürlük ilişkisine değinilmiştir. İnsan dünyaya geldiği andan itibaren, onu etkileyen bir sosyal bağlamın içindedir. Özgürlük kavramının kuramsal açıdan, George Mead'ın benlik kavramı ve Karl Marx'ın yabancılaşma kuramı üzerinden örneklendirildiği görülmektedir. Bireyler, olağan düzene karşı yabancılaşabilir hatta isyan edebilir çünkü sosyal ağların işleyişi hiçbir zaman kusursuz olmamıştır. Fakat bu dönüşüm yeni bir sosyalizasyon sürecini tetikler niteliktedir ve aslında bireyin özgürleşmesinden ziyade birey ile toplum arasındaki sosyal sürecin daimi dinamizmi ön plana çıkar.

Eserin beşinci bölümünde yer alan Teknokrasi ve İdeoloji Arasında Sosyoloji başlığında, sosyolojiyi teknokratik ve ideolojik kullanımlardan ibaret zanneden ve onu teknik yahut ideolojik öğretilere indirgeyen görüşlere yer verilmiştir. Teknokratik kullanım kavramıyla kastedilen şey, sosyolojinin 'toplum mühendisliği' yapması için uygulanmasıdır. Mühendislik zihniyeti, teknoloji devrimleriyle şekillenen bir tasarımdır. Görece kusursuz teknolojinin tasarlayıcıları olan mühendislerin, topluma da aynı kusursuzlukla yön vermesi idealdir aslında. Problem çözücü ve her işten anlayıcı tavrın hakim olduğu mühendislik zihniyetinde, daha az giderle daha yüksek üretim amacı vardır. Esere göre bu zihniyet aynı zamanda emperyalizm sürecinin bir parçasıdır.

Sosyolojinin ideolojik kullanımı, tıpkı teknokraside de olduğu gibi, sosyolojiye dışsal bir uygunluk kalıbı dayatmaktadır. Sosyolojiyi pratik bir takım amaçları için kullanma gayesi içindedir. Yani her iki durumda da sosyolojik görme biçimi, kullanışlı sonuçlar kazanmak amacıyla pragmatik bir baskı altına alınır. Dolayısıyla yine sosyolojinin yapısal özgünlüğünün ideolojik bir zihniyet tarafından değiştirilme eğiliminde olduğu söylenebilmektedir.

Eserin Modern Dünyanın Krizinde başlıklı altıncı ve son bölümünde, öncelikle modernitenin tanımı yapılmış ardından toplumsal yapıdaki etkisi incelenmiştir. 'Yaşanan teknolojik yeniliklerin toplumsal hayata getirdiği dönüşümlerdir' şeklinde açıklanan modernizmin etkileri için, teknolojinin ötesinde tüm özel ve küresel kurumları etkilediği hatta bireylerin içsel bilinçlerine kadar nüfuz ettiği de belirtilmiştir. Maddi açıdan yaşanan gelişmeler bir yana, manevi anlamda geleneksel olanı değiştirmiş ve toplumsal dayanışmayı, değer ve inançların kabulünü köklü bir şekilde farklılaştırmıştır. Bu farklılaşma eserde 'anomi' olarak nitelendirilmiştir. Aslında bir bakıma köksüzlük ve aidiyetsizlik hissi tecrübe edilmeye çalışılmıştır.

Modernite, kendisine olan karşı çıkışlar ile birlikte varlığını sürdürmektedir. Karşı çıkışlar başlangıçta Avrupa'da, bugün ise Üçüncü Dünya ülkelerinin her yerinde kendini göstermektedir. Üçüncü Dünya ile Batılı sanayi toplumlarının bu manada karşılaştırılabilir olduğu ifade edilmiş ve şiddet içerikli İslamcı yeni gelenekçilikte yaşanan ani artışın sebebinin moderniteye karşı çıkış olduğu belirtilmiştir. Yine de modernleşmenin gelecek için salt bir rehber olmadığı eklenmiştir; özellikle Batı dışı toplumların varlığı düşünüldüğünde. Ayrıca esere göre, Üçüncü Dünya'daki

sömürge karşıtı milliyetçiliğin yüceltilmesi modernleşme karşıtı görüşlere güç kazandırır niteliktedir. Bu kısımda araya girmek gerekirse, Üçüncü Dünya Ülkeleri kavramı 1950'li yıllar Soğuk Savaş döneminde hayatımıza girmiş ve aslen az gelişmişliğin ve sömürge haline gelişin temsilcisi olmuştur. Asya, Afrika ve Latin Amerika olarak betimlenebilecek Üçüncü Dünya sınırlarının, sömürgeci devletler tarafından yağmalandığından, milliyetçilik politikası olarak ulusal bağımsızlığı benimsedikleri görülmektedir. Daha önceki bölümlerde yapıldığı gibi, bu bölümde de verilen örnekler bakımından, sosyolojik bakış açısının tarafsızlık ilkesinin zedelendiği hissedilmektedir.

Eserin son sayfalarında ise, sosyologların günümüz dünyasında sürekli değişim içinde olan kavramlarla uğraştığının ve bu durumun zorluklarından bahsedilmiştir. Halen entelektüel hamlelerin devam ettiği ve hem teorik hem ampirik çalışmalar bazında daha çok aşamaların kaydedilmesi gerektiği belirtilmiştir. Özellikle Türk sosyolojisinin bu anlamda daha sistematik ve nitelikli çalışmalar yaparak uluslararası alan yazında gereken yerini alması önem arz etmektedir.

Peter Berger ve Hansfried Kellner'ın henüz birkaç yıl önce Türkçe literatürüne kazandırılan *Sosyolojiyi Yeniden Yorumlamak Yöntem ve Meslek Üzerine Bir Deneme* adlı eserinin, sosyoloji literatüründe yol gösterici bir niteliğe sahip olduğu söylenebilir. Özellikle sosyoloji eğitimine başlamış ve bilgi birikimini zenginleştirmek isteyen sosyologlar için eser daha anlamlı ve açıklayıcı bir niteliktedir. Zira eser, genel anlamda anlatım ve dil yapısı olarak kolay anlaşılabilirlik düzeyine sahiptir. Ancak dikkat edilmesi gereken husus şudur ki, eserde kişinin temel sosyoloji bilgisine sahip olduğu varsayımıyla hareket edilmiş ve derinlikli bir açıklama yapılmamıştır. Örneğin, 'put kırıcı' niteliği ile ilgili alan yazın araştırması yapmamış sosyologlar için bilgisel boşlukların oluşması doğaldır. Halbuki alan yazında sosyolojik sonuçların nesneliliğinin tartışılması ve bu tartışmanın 'put kırıcı'lık şeklinde betimlenmesi ile eserde konu edinilen şekliyle put kırıcılığın birbiriyle farklılaştığı görülmektedir. Yahut pozitivist paradigmayla ilgili atıflar, Üçüncü Dünya, modernizm gibi çeşitli kavramların esere dahil edilmesi, sosyolojiye sıfırdan başlayan bir öğrenci için kafa karıştırıcı niteliktedir. Dolayısıyla okuyucu için temel bir sosyoloji bilgisi edindikten sonra bu eserin incelenmesinin daha faydalı olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

Berger, P.L. & Kellner, H. (2021). *Sosyolojiyi Yeniden Yorumlamak Yöntem ve Meslek Üzerine Bir Deneme*, Çev. A. Erkan Koca, Ankara: Atıf Yayınları